

Aptaujas kopsavilkums

Ekspertu skatījums uz bebbriem un upju ekoloģiju

Ekspertu aptaujas mērķis bija labāk izprast, kā dažādu jomu speciālisti Latvijā vērtē mazo upju ekoloģisko stāvokli, dabisko šķēršļu nozīmi un bebru klātbūtni ūdeņu ainavās. Aptauja, kas tika īstenota 2025. gada rudenī un ziemā, ļāva analizēt, kā eksperti redz attiecības starp dabiskajiem procesiem, upju apsaimniekošanu, saimnieciskajām interesēm un līdzāspastāvēšanas iespējām upju ekosistēmās.

Anketā apkopoti 45 ekspertu viedokļi no dažādām jomām – dabas aizsardzības, ūdeņu apsaimniekošanas, mežsaimniecības, lauksaimniecības, vides pārvaldības, izglītības un pētniecības, kā arī publiskās pārvaldības. Jautājumi aptvēra gan izpratni par labu upju ekoloģisko stāvokli, gan vērtējumu par koku sanesumiem un bebru būvēm, konfliktiem dažādos ainavu tipos un iespējamajiem pārvaldības risinājumiem.

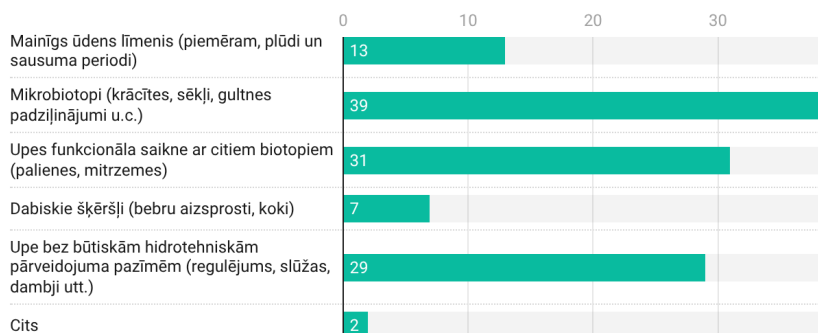
Konkrēti ekspertiem jautājām par:

- dabisko šķēršļu (t.sk. bebru aizsprostu un kritušu koku) lomu mazajās upēs un to ietekmi uz upju ekoloģisko stāvokli;
- to, kā tiek saprasts jēdziens “brīvi plūstoša upe” un kā tas saistās ar upju apsaimniekošanas praksēm;
- bebru darbību dabā balstītu risinājumu kontekstā;
- līdzāspastāvēšanas iespējām un ainavām, kur bebru klātbūtne šķiet vispiemērotākā.

Aptauja parāda spriedzi starp profesionālo izpratni un esošajām praksēm. Lielākā daļa ekspertu kā labas upes ekoloģiskā stāvokļa pamatu izceļ mikrobiotopus, funkcionālo saikni ar palienēm un mitrājiem, kā arī upes nepārveidotu gultni. Tajā pašā laikā

Eksperti augstu vērtē mikrobiotopus un upes saikni ar palienēm, taču dabiskie šķēršļi reti tiek atzīti kā nozīmīgs ekoloģisks faktors

Ekspertu skatījumā svarīgākie faktori labam ekoloģiskajam stāvoklim mazajās upēs (n=45, vairākas atbildes)

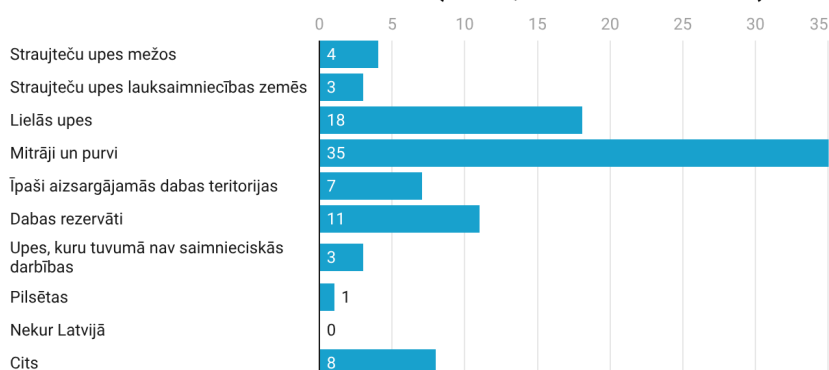
ievērojama daļa atbalsta upju “attīrīšanu” no dabiskajiem šķēršļiem un uzskata, ka šādas talkas visbiežāk ir ekoloģiski pamatotas. Tādējādi praksē joprojām tiek prioritizēta gareniskā savienotība un priekšstats par lineāri caurplūstošu, “sakārtotu” upi, kamēr ūdens plūsmas aizturēšana ainavā, laterālā un strukturālā savienotība, kā arī mazā hidroloģiskā cikla uzturēšana bieži paliek otrajā plānā.

Bebru darbība šajā diskursā iekrīt starp divām loģikām. No vienas puses, tās labi atbilst dabā balstītu risinājumu idejai – aiztur ūdeni, rada mikroreljefu, palielina biotopu daudzveidību. No otras puses, lielākā daļa ekspertu tomēr baidās bebru darbību atzīt par DBR, jo pārvaldības skatījumā bebrs ir “nekontrolējams” ainavas inženieris, kura radītie riski lauksaimniecībā, mežsaimniecībā un meliorācijā bieži tiek vērtēti augstāk par ekoloģiskajiem ieguvumiem.

Bebri ir izplatīti gandrīz visā Latvijas ainavā — no pilsētu upēm un kanāliem līdz purviem un lielajām upēm. Taču kopā dzīvošana ar šo dzīvnieku 20. gadsimtā bija jāmācās no jauna pēc bebru reintrodukcijas un straujās izplatīšanās pa cilvēka veidotajiem meliorācijas grāvjiem. Ekspertu skatījumā ar bebbiem var un vajag sadzīvot, rodot tam atbilstošus risinājumus, tomēr šī sadzīvošana tiek uztverta kā izteikti telpiski nosacīta — vislabāk mitrājos, purvos un lielajās upēs, kur bebru darbība pēc iespējas mazāk pārveido ainavu.

Sadzīvošana ar bebbiem ekspertu skatījumā ir izteikti telpiska — bebbi ir pieņemami tur, kur to darbība rada mazāk konfliktu

Piemērotākās ainavas bebbiem (n=45, vairākas atbildes)

Vienlaikus uzmanību piesaista tas, ka salīdzinoši reti kā piemērotas vietas tika minētas īpaši aizsargājamās dabas teritorijas un dabas rezervāti. Tas liecina, ka arī teritorijās, kuras parasti saistām ar dabisku procesu norisi un minimālu cilvēka iejaukšanos, bebru klātbūtne ne vienmēr tiek uztverta kā pašsaprotami vēlama. Šis rezultāts netieši atklāj, cik spēcīgi mūsu priekšstatos par “labu” un “sakārtotu” ainavu joprojām saglabājas kontroles elementi — arī attiecībā uz savvaļas dabu.

Rezultātā aptauja izgaismo nevis vienu “pareizo” upes modeli, bet spriedzi starp kontroles un līdzāspastāvēšanas diskursiem. Eksperti augstu vērtē upju strukturālo daudzveidību, dabiskumu un funkcionālo savienotību ar palienēm un mitrājiem, taču vienlaikus bieži turpina prioritizēt priekšstatu par lineāri caurplūstošu, “iztīrītu” upi.

No ūdeņu kultūru perspektīvas tas atver jautājumu: vai mums nav jāveido jaunas attiecības ar mazajām upēm, ļaujot ainavā parādīties īslaicīgām oāzēm – posmiem, kur upes drīkst aizturēt ūdeni, veidot dzīvības sabiezinājumus un nebūt pastāvīgi nogludinātas un kontrolētas?

| Anketu izstrādāja: Anita Zariņa, Kārlis Lakševics, Artis Svece, Mārtiņš Lūkins, Ivo Vinogradovs

| Vairāk informācijas: anita.zarina@lu.lv